

XXVI.

OLAF III.¹⁾

(1523—1537.)

Under Erik Walkendorfs Fraværelse og, indtil hans Død blev bekjendt i Nidaros, styrede Domcapitlet Stiftet efter gammel Sædvane, idet Mag. Olaf Engelbrektssøn, der var Decanus og derhos havde været Official, vistnok havde den afgjørende Indflydelse. I denne Tid blev en islandsk Bispestol besat, idet Øgmund Paalssøn viedes i Bergen til Skaalholt 1522. Thronhjems Capitel paalagde ham at lægge Veien til Island om Hjaltland og der at foretage en kirkelig Visitation. Det vilde herved hævde Øerne som en Del af den norske Kirkeprovinds, og Visitatsen fandt virkelig Sted i Juni og Juli s. A.²⁾

Det skal have medtaget ikke mindre end et halvt Aar, inden Budskabet om Eriks Død naaede hans Erkesæde (27 Mai 1523). Christiern II havde da som Flygtning forladt sine Riger, og i Norge var ingen ny Konge antagen. Capitlet skyndte sig at skride til Valg, og Olaf Engelbrektssøn blev eenstemmig udkaaret 30 Mai.

Denne mærkelige Mands Forældre og Fødested kjendes ikke. En Beretning, der lader ham høre hjemme paa Stavangerkanten og kalder ham en Dattersøn af Biskop Audun († 1445), er ganske vist forkastelig.

¹⁾ Som i Fortalen anført, kan den sidste Erkebiskops Historie kun blive fortalt i sine store Hovedtræk. Jeg gjør opmærksom paa, at jeg tidligere har skrevet Adskilligt om denne Mand, navnlig i D. Meidells Norske Maanedsskrift I. 266—296 og i Norsk hist. Tidsskr. III. („Fru Inger Ottesdatter“).

²⁾ Se min Afhandling om Orknørnes og Hjaltlands Berøringer med Moderlandet Norge efter 1468 i Statsøkonom. Tidsskrift 1895, S. 55.

Alt tyder paa, at hans Hjemstavn maa søges inden Erkestiftet, og det bliver meget sandsynligt, at han har været en Frænde af sine For-gjængere Olaf II og Gaute, idet bl. A. Navnene i disses Familier paa-faldende stemme med Olaf Engelbrektssøns bevislige Frænders. Olaf havde adeligt Segl, tre Lilier og en Rose, hvilket Vaaben allerede i fjortende Aarhundrede førtes af en Lagmand i Oslo.

Den første Efterretning om Olaf er, at han blev indskreven i Rostock som Student 5 October 1503 og ved Immatriculationen kaldes *clericus* fra Nidaros Stift. Han blev 1505 Baccalaureus og 1507 Magister i Rostock, og har her været Forstander for den norske Studenterbolig. Rimeligvis har han ogsaa studeret andensteds, hvilket jeg slutter deraf, at hans navnkundige svenske Collega Johannes Magnus, der ikke findes i Rostocks Matrikel, fortæller, at de to vare blevne Venner i sin Studietid udenlands.¹⁾

Vi gjenfinde nu Olaf først 1515 som Kannik i Nidaros.²⁾ I det følgende Aar sees han at være stegen til Decanus,³⁾ og som vi vide havde han flere Gange nydt Vidnesbyrd om Erik Walkendorfs Tillid. Som udvalgt Erkebiskop ilede han til Rom vistnok ei uden Frygt for, hvilke Dispositioner der kunde være truffet til hans Skade, da jo Erkestolen var bleven „ledig ved Curien.“ Paa Veien traf han i Nederlandene Christiern II og svor ham Troskabsed. I Rom kom Olafs Ophold til at vare en god Stund, thi Pave Hadrian VI døde, medens han var der (14 Sept.), og først i Slutningen af November paafulgte Clemens VII's Valg og Indvielse. I denne Mellemtid havde Olaf ikke Mangel paa nordisk Omgang i den evige Stad, men han gjorde ogsaa andre Bekjendtskaber, deriblandt den tidligere nævnte Jacob Ziegler. Dennes Verk om Norden er ogsaa paavirket af hans Samtaler med Olaf, og det er ikke til at tage Feil af, at Zieglers Skildring af Norge som et af de Danske undertrykt Land, stammer fra disse.

Omsider fandt hans Sag sin Afgjørelse, og det maa være skeet ved Midten af December, thi den 7 Dec. kalder han sig endnu Electus, den 16 derimod Erkebiskop. I Rom boede han i Herberget *caput au-*

¹⁾ Samll. til N. F. Hist. I. 487.

²⁾ Dipl. Norv. XIV. No. 258. Maaskee har han da havt Væ som Præbendekald? I den gamle Kirke paa denne Ø er nemlig hans Vaaben anbragt.

³⁾ Dipl. Norv. II, No. 1055.

reum hos en jovial Vert, der siden skrev til sin forrige Gjest, ønskede ham Cardinalshatten og samtidig bl. A. mindede ham om de mange Gange, han hos ham havde drukket corsicansk Viin, ja endog, som det synes, alluderede til kvindelige Bekjendtskaber i Rom.¹⁾

Nu skyndte Olaf sig hjem og var allerede ude af Rom inden Udgangen af 1523. Reisen var naturligvis kostbar, og alene fra Fuggernes store Bankierhuus i Augsburg havde Olaf i Rom faaet udbetalt 1470 Ducater. Den 2 Febr. 1524 var han i Cöln. Han undgik denne Gang Nederlandene og drog til Lübeck, men her fik han fra Frederik I, som imidlertid var bleven Danmarks Herre, en Anmodning om at komme til ham. Han fulgte Opfordringen og svor i Flensburg Frederik, som jo endnu ikke var almindelig erkjendt som norsk Konge, Trokabsed i Flensburg. Man har brugt stærke Ord om, at han jo nu var edelig forpligtet til to Konger,²⁾ men man maa see Sagen i Samtidens Lys. Den samme Bebreidelse maa i ethvert Fald rettes mod flere andre, særlig mod Vincents Lunge og Henrik Krummedike, der begge inden Christierns Flugt havde aflagt fornyet Trokabsed til denne, og strax efter skyndet sig med at bryde den ved at hylde Frederik.

Endelig kunde Olaf gjense Thronhjem efter et Aars Fraværelse 31 Mai 1524. Et af hans første Skridt blev at deltage i Rigsraadets Opsigelse af Christiern og dets Valg af Fredrik I i Bergen (August 1524). Den nye Konge maatte, som bekjendt, udstede en Haandfæstning og det ikke som Christiern i sin Tid fælles for begge Riger, men særskilt for Norge og af saadant Indhold, at Selvstændigheden fik fuld Anerkjendelse — paa Papiret.³⁾ Ikke længe efter lønnedes Olaf med Lensbrev paa „Thrøndelagen“, det vil sige den større Deel deraf, medens Vincents Lunge blev Vestlandets Herre. Mellem Olaf og denne mærkelige, ogsaa humanistisk dannede Mand var Forholdet i Begyndelsen meget godt, og Hr. Vincents, maaskee sin Tids første Brevskriver i Norden, lod det ikke mangle paa Venskabsforsikringer. Ligesom hans Breve flyde over af varm Interesse for Norge, saaledes

1) Dipl. Norv. VII. No. 598.

2) Paludan-Müller, Grevens Feide II. 5.

3) I denne Haandfæstning omtales Ytterøen som helt tilhørende Erkestolen. Se herom Norsk hist. Tidsskr. 3 R. III. 261.

kaldes Olaf selv i disse *Norvegiæ decus*, der ønskes ham et Liv saa langt som Tithon og spaaes ham Udødelighed i Historien o. s. v.

Med den pavelige Curie vedligeholdt Olaf vel et Par Aar Forbindelsen gennem en Commissionær, men snart blev den paa Grund af de politiske Forhold ganske afbrudt. De Bispevielser Olaf udførte, ere uden Tvivl foretagne uden pavelig Bekræftelse og altsaa uden Afgifter til Kammeret. Han indviede 1529 Hans Mule til Oslo og Jon Aressøn til Hole paa Island, og da den uværdige Hans Mule kort efter fandt Døden paa Jyllands Kyst, blev 1525 en af de thronhjemske Kanniker, den tidligere nævnte Hans Reff, der havde havt en Ansættelse i Cancelliet i sit Hjemland og en Tid trukket Indtægterne af Decanatet i Bergen,¹⁾ indviet i hans Sted. Som Biskop i Oslo vedligeholdt han en flittig Brevvexling med Erkebispem og foreslog ham endog at oprette en regelmæssig Ridepost mellem Oslo, Hamar og Thronhjem, vistnok den første Tanke om Postvæsen hertillands.

Allerede i den første Tid af sin Regjering har Olaf fattet Planen til et Bygværk, der endnu høit vidner om hans Energi og om de store Indkomster, han har raadet over, ja som endnu ved Siden af Domkirken, skjønt det ligger i Ruiner, er et imponerende Monument over Erkebispedømmets fyrstelige Stilling. Han besluttede nemlig at anlægge en Fæstning, vilde have en fast Borg, saaledes som flere andre Kirkefyrster i Norden. Kun maa man sige, at det Sted, han valgte, ikke var heldigt. Han valgte nemlig en temmelig afsidesliggende Klippeø paa Nordsiden af den brede Halvø, der adskiller Størdalsfjorden fra Aasenfjorden. Holmen adskilles fra Gaarden Stenvik, efter hvilken den hedder Stenvikholm, ved et 200 Alen bredt Sund, som kun i Flodtiden kan befares med Baade. Allerede i 1525 synes Arbeidet at have været i Gang. Fæstningens anseelige Levninger vise, at den har været betydelig. Den er, siden Baahus ikke mere er norsk, vort Lands betydeligste Borgruin. Men ubegribeligt er det, at man kunde finde paa at befæste en Holme, der mangler friskt Vand. Dette blev da ogsaa siden skjæbnsvangert, og allerede under Syvaarskrigen blev Anlægget for bestandig opgivet. Erkebispem havde ogsaa monteret Borgen fuldstændigt med Datidens Ildvaaben, saaledes som man kan see af et Inventarium fra 1537.

1) Dipl. Norv. VI. No. 689.

Allerede dette Fæstningsanlæg forudsætter store Indtægter, og Olaf har vistnok forstaaet at skaffe sig disse i rigere Maal, end nogen Forgjænger. Han havde da ogsaa ikke alene Erkesædets sædvanlige Indkomster, men havde med disse forenet samtlige Domkirkens Jordegodsrettigheder, over hvilke han har efterladt en Jordebog, og havde endvidere store Forleninger. Man seer ogsaa, at han har drevet Fiskehandel i det Store og staaet i directe Handelsforbindelse med Danmark, England, Skotland og Nederlandene.¹⁾ Han tog overhoved til sig, hvad han kunde. Der er Spor til, at Peterspengene trods den afbrudte Forbindelse med Rom fremdeles krævedes, ja endog vare forhøiede,²⁾ og maaske ere disse nu komne hans Kasse tilgode.

Den norske Haandfæstning med dens mange skjønne Løfter hjalp lidet. Allerede i 1527 kom en dansk Krigsstyrke op til Akershus, afsatte den norske Befalingsmand og indsatte en dansk. Samme Skjebne skal allerede nu være tiltænkt Vincents Lunge i Bergen, ja der gik Rygter om, at man endog havde Planer til at fjerne Olaf selv og indsætte en dansk Mand, Jørgen Skotborg, i hans Sted. Det er derfor ikke forunderligt, at Olaf allerede nu begyndte at nære Frafaldsplaner. Han viste sit Sindelag mod Frederik ved at lægge alle de Hindringer, han formaaede, i Veien for Kongens Kroning, der længe var paatænkt, og som man en Tid vilde feire i Konghelle. Der blev da heller Intet af den hele Plan, og Frederik kom (som i en senere Tid Christian VII) aldrig til at betrede norsk Grund.

Man maa overhovedet sige, at Kongen nok kunde have skjellig Grund til at være misfornøiet baade med Vincents og Olaf, thi de havde paadraget ham adskilligt Bryderi ved at beskytte, ja understøtte politiske Flygtninge fra Sverige, først to fordrevne Prælater og derefter den berygtede „Dalejunker“, en lumpen Bedrager, der udgav sig for Søn af Steen Sture d. Y. og agerede Prætendent til Sveriges Throne. Enden blev ogsaa, at Vincents afsattes fra Bergens Len, skjønt Kongen maatte lade ham beholde flere andre Len og dertil endog skjænke ham Nonneseter (Lungegaarden) i Bergen med dets store Jordegods.

Olaf slap vistnok fri, men det havde dog været Meningen at be-

¹⁾ Dipl. Norv. VIII. No. 569, 648. XII. No. 429.

²⁾ Dipl. Norv. X. No. 585.

røve ham i det mindste hans verdslige Forleninger. Thi samme Dag, som Vincents mistede Bergenhus (17 Oct. 1528) bleve disse Forleninger, der i Mellemtiden vare blevne forøgede, overdragne til to holstenske Adelsmænd af Navnet Swyn, som dog ikke kom i Besiddelse deraf. Thi Olaf havde været slu nok til i rette Tid at skrive til den kongelige Sekretær, Johan Friis, og fremstille Sagen saa, at Vincents fik hele Skylden.

At saa Olaf og Vincents blev Fiender, var rimeligt nok. Og hertil bidrog endnu mere, at Vincents i Lighed med flere danske Adelsmænd, ja Kong Frederik selv, begyndte at stille sig venlig ligeoverfor Lutheranismen, der nu i mange Aar havde gjort store Fremskridt og i Kongens ældste Søn havde en erklæret Tilhænger. Vincents udstrakte sine Hænder efter mere end Nonneseter, han tog Munke i sin Tjeneste og brugte dem som Skrivere og „Hovmænd“. Mange andre Tidens Tegn maatte ogsaa bidrage til at gjøre Olaf ængstelig for den romerske Kirkes og sin egen Fremtid i Norge, thi Bergen stod jo i stadig Forbindelse med Tydskland og var derfor udsat for reformatorisk Paavirkning, og Mange vare de, der saa skjævt til Kirkens Rigdomme. Udenfor Erkestiftet var Secularisation af Klostergods allerede i fuld Gang, og selv inden dette var aabenbart et dybt Forfald i religiøs Henseende ikke til at miskjende; navnlig frembød Tautra Kloster, da Olaf tiltraadte, et forfærdeligt Billede af Usædelighed og Fordærvelse.

Erkebispem begyndte nu en formelig Krig mod sin Uven Vincents. Allerede hans Forgjængere havde stadig haft væbnede Mænd i sin Tjeneste (det gamle Navn „Hird“ var rigtignok for lange Tider siden forglemt), og Olaf havde forøget denne Styrke. Med Lethed satte han sig 1529 i Besiddelse af Vincents's nordligste Len, Finmarken, og lagde derhos Beslag paa dennes Svigermoders, Fru Inger Ottesdatters, Forleninger (Fosen o. fl.) samt Østraat og hendes øvrige Gaarde. Alene Værdien af Løsøret ansloges (dog vist med Overdrivelse) til mere end 20,000 Mark. Fruen flygtede da til Vincents i Bergen. Dennes Efterfølger i Bergens Len, Esge Bilde maatte i Mai 1529 melde, at Erkebispens ivrige Hvervninger hindrede ham selv i at faa Folk til Kongsgaarden, men forøvrigt holdt den kloge Esge sig neutral, og det viste sig, at Vincents havde gjort sig flere Fiender. Mod Erkebispens, der havde to Kraveler i Søn og mønstrede 350 Mand, formaaede Vincents

ikke at gjøre Modstand, og hans Len Jemteland blev nu ogsaa besat af Olafs Folk.

Begge Parter sendte Bud og Breve til Danmark, hvor Vincents's Uven, den indflydelsesrige Hr. Henrik Krummedike, nærmest stod paa Erkebispens Parti. Der forestod imidlertid ud paa Sommeren en norsk Herredag i Oslo, og Kongen, som ved denne Tid opgav alle Tanker paa en norsk Kroning, besluttede at sende sin ældste Søn Christian (III) op til Norge med et Antal danske Raader, hvoriblandt Henrik Krummedike. Her skulde da ogsaa Vincents's og Olafs Mellemværende ordnes, den førstnævnte og hans Svigermoder indfandt sig ogsaa i Oslo, men Erkebispens udeblev under forskjellige Paaskud. Han vilde fremfor Alt hindre, at Kongesønnen, den erklærede Lutheraner, skulde blive valgt til norsk Thronfølger, og var døv for Anmodninger om at komme til Mødet. Den unge Hertug Christian, som tænkte at blive Vinteren over i Norge, hvorhen han havde medbragt sin Gemalinde, skrev til sin Fader om, at det vilde blive nødvendigt at gribe til Vaaben mod Erkebispens, hvem han alt nu mistænkte for hemmelig Forbindelse med Christiern II, og han vilde alt begynde at inddrage norsk Kirkegods, ja lod virkelig Mariakirkens Klenodier borttage. Men Faderen var mere stemt for Forsigtighed, og Enden blev, at Christian uden at have udrettet Noget, mod sit Ønske maatte forlade Landet allerede om Høsten, fordi Henrik Krummedike ikke vilde paadrage sin Svigersøn Esge Bilde Bekostninger i Bergen, hvor Christian havde tænkt at tilbringe Vinteren.¹⁾ Til Thronhjem sendtes nogle norske Raader for at mægle Fred mellem Olaf og Vincents og Fru Inger, men uden Held, thi den Førstnævntes Fordringer vare ikke „lidelige.“

Tingen var, at Mistanken mod Olaf for hemmelig Forbindelse med den landflygtige Christiern ikke var ugrundet. Han havde sendt Bud til denne i Nederlandene, rost sig af at have forpurret den unge Christians Hylding og tilbudt sin Tjeneste. Omstændighederne hindrede, at Svaret kom frem, og nye Fredsmæglinger fandt Sted i det Nordenfjeldske. Den, der især antog sig Sagen, var Fru Ingers nye Svigersøn, Nils Lykke, der skulde overtage hendes Len. Da Hjælp fra Kong Christiern for det første ei kunde haabes, gik ogsaa Olaf ind paa Fred, uden at Betingelserne nærmere kjendes.

¹⁾ A. Heise i Dansk hist. Tidsskrift 4 R. VI. 189—194.

I 1531 skulde holdes en Herredag i Danmark for begge Riger, og Erkebispens var naturligvis indkaldt. Han fulgte imidlertid den samme Politik som i 1529 og blev borte. Til Paaskud kunde han nu vælge en sørgelig Begivenhed, der just var indtruffen, nemlig en Ildbrand, der i Mai havde raset i Thronhjem og haardt medtaget selve Domkirken, som nu for tredje Gang hjemsøgte og herefter lige til vore Dage for den største Del kom til at bestaa af Ruiner.

Vi ile henover de mærkelige Begivenheder som nu paafulgte. Gustav Trolle kom til Thronhjem om Høsten 1531, og for ham fornyede Olaf sin Troskabsed til Christiern II. Kort efter kom denne selv til Oslo, nu tilsyneladende som ivrig Katholik. Prælaterne toge alle hans Parti, og Olaf aflagde endog ved Juletid et kort Besøg hos ham i Oslo og var saare ivrig for at understøtte ham med Penge. Ved Hjemkomsten besatte han strax Vincents's og Nils Lykkes nordenfjeldske Len og beslaglagde atter Fru Ingers Eiendom.

Christierns Rolle var imidlertid snart udspillet, og han maatte, som bekjendt, den 8de Juli 1532 forlade Norge for at gaa sit Fangenskab imøde. Men endnu, medens han laa stille for Modvind i Oslofjorden, fik han en sidste Hilsen fra Erkebispens, der (efter Reimar Kocks Vidnesbyrd) sendte ham 7000 Lod Sølv, hvilken Sum nu formentlig faldt i hans Fienders Hænder.

Allerede forinden havde Olaf imidlertid selv været hjemsøgt af sine Fiender. Den bekjendte Otto Stigssøn havde ført en liden Flaade fra Bergen til Thronhjem, hvorfra Erkebispens var flygtet til Stenviksholm. Her blev han vel ikke angreben, men Byen desto haardere medhandlet. Erkebispegaarden selv blev brændt, ligesaa to af Olafs Sædegaarde, og Plyndring foregik i stor Maalestok. Capitlet blev brandskattet, og efter hvad der (dog neppe med fuld Paalidelighed) fortælles, skulde ogsaa en stor Del Bøger og Papirer være blevne brændte paa Domkirkegaarden. Senere ud paa Aaret maatte Olaf gaa ind paa et haardt Forlig med de kongelige Commissarier og love uhyre store Bøder, hvilke dog de følgende Hændelser befriede ham fra at betale. Det er ogsaa oplyst, at Frederik I's Svigersøn, Hertug Albrecht af Preussen, stærkt havde tilraadet Kongen at afsætte Olaf og gjøre en af sine egne Sønner til Erkebiskop „eller Superintendent“ i Thronhjem.¹⁾

¹⁾ Dansk hist. Tidsskr. 4 R. VI. 251.

Den 10 April 1533 døde imidlertid Kongen, og dermed var den dybt ydmygede Erkebiskops Stilling med et Slag igjen forandret. Foreningen med Danmark var indtil videre opløst, og Olaf var som Rigsraadets første Mand bleven Landets Overhoved, indtil det atter fik sig en Konge. Rigtignok vare dets Hovedlen og Hovedfæstninger i danske Mænds Hænder.

Nu indtræder da hans Livs mærkeligste Periode, da han for Alvor tænker paa at øve en bestemmende Indflydelse paa sit Fædrelands Skjebne.

I Danmark udsætter Aristokratiet Kongevalget til næste Aar, og det catholske Parti har der for et Øieblik igjen Overhaand. Et norsk Raadsmøde, dog kun svagt besøgt, samles i Bud i Romsdalen i August 1533. Der haves en Række Optegnelser om, hvad der her forhandlede eller var paatænkt til Forhandling,¹⁾ og at det er Erkebispens Tanker, vi her have med at gjøre, er, ihvorvel det Hele er noget gaadefuldt, neppe til at tage Feil af. Det er, som om Norge efter Menneskealdres Forfald og politisk Sløvhed med Et skal gjenfødes, samtidig med at Catholicismen kraftig skal opretholdes. Endog gamle og factisk tabte Rettigheder og Besiddelser skulle igjen hævdes, endog den gamle Afgift fra Skotland for Man og Suderøerne, ikke at tale om det geistlige og verdslige Herredømme over Orknøerne skal fornyes, alle Len og Embeder tilfalde Indfødte, Folket opøves i Vaabenbrug, og Skolerne ved Domkirkerne bringes paa en bedre Fod o. s. v. Dette sidste er ikke det eneste Vidnesbyrd om Olafs Interesse for Studier. Af Matrikelen for Universitetet i Köln erfare vi, at Thrøndere lige til Slutningen af hans Tid studerede ved denne erkecatholske Høiskole, og da flere af disse Studéters Navne tyde paa Slægtskab med Erkebispens, tør det vist antages, at de have draget derhen efter hans Foranstaltning og med hans Understøttelse.²⁾ Udtrykkelig siges dette at være Tilfældet med Thorbjørn Olafsson,³⁾ siden første lutherske Super-

¹⁾ Dipl. Norv. X. No. 672 fgg.

²⁾ Norsk hist. Tidsskr. III. 490—491.

³⁾ Kirkehist. Samll. 3 R. I. 503 fgg. Nogle Thrøndere havde ogsaa i det 15de Aarh. studeret i Köln, see Personalh. Tidsskr. 3 R. V. 296. Det kan tilføies, at Olaf holdt sig en Forelæser, og som saadan et Aar benyttede den senere islandske Superintendent Gissur Einarsson, der i sit Hjerte var Lutheraner og maatte vogte sig for, at Olaf skulde faa fat i hans kjettetske Bøger. Kbh. Vidensk. Selsk. Skr. V. (1751) 232.

intendent i Throndhjem, der tilligemed Geble Pederssøn (de vare begge Nordlændinger) hørte til Olafs særlige Clienter.

Vi vide imidlertid altfor vel, at alt dette kun blev fromme Ønsker og uudførbare Forsætter. Begivenhederne gik sin Gang, Erkebispens regjerede i sit Stift, og vistnok udstedte Cantsleren i Oslo sine Landsvistbreve i hans Navn, men forøvrigt vare Claus Bilde, Erik Gyldenstjerne (Hak), Esge Bilde (eller hans Fuldmægtige i hans Fraværelse som Lübeckernes Fange) Herrer hver i sin Landsdel. Grevefeiden rasede i Danmark, hvis Stilling var meget kritisk, i Norge afventede man Kampens Udfald i Uvirksomhed, men med spændt Opmerksomhed og delte Sympathier, Erkebiskopen naturligvis med det inderlige Ønske, at Christian III maatte ligge under. Men saa blev ikke Tilfældet, og nu var Erkebiskopens Stilling fortvivlet. Christians Seir maatte jo tillige medføre Reformationens, altsaa Olafs egen Undergang. Foreløbig forværredes ogsaa dennes Stilling ved et fornyet Brud mellem ham og Vincents Lunge, den Eneste, i hvis Magt det maaske endnu havde staaet at redde idetmindste et Skin af politisk Selvstændighed for Norge, men som rigtignok snarest heldede til den lutherske Side i Kirkespørgsmaalet. Nils Lykkes bekjendte Roman med sin Svigerinde Jomfru Lucie var det, der fornemmelig kom til at gjenopvække Fiendskabet mellem Landets to første Mænd.

Olafs sidste Haab stod til en ny opdukkende Thronprætendent, den fangne Christiern II's Svigersøn, Pfalzgreve Frederik (senere Churfyrste) af Pfalz, og han indlod sig i Slutningen af 1535 i hemmelige Underhandlinger med Keiser Carl V's Statholderskab i Nederlandene, den „burgundiske Regjering“. Selvfølgelig holdtes dette hemmeligt, og Erkebispens vægrede sig derfor ikke ved at samtykke i et Rigmøde, der skulde holdes i Throndhjem i Juletiden 1535—1536, og hvor det var de øvrige Rigsraaders Tanke, at Christian III skulde vælges og en Landskat bevilges. Vincents Lunge, Claus Bilde, Biskopperne Mogens af Hamar og Hans af Oslo og maaskee et Par til kom ogsaa derop, og i Begyndelsen saa det ud til, at det skulde gaa efter Flertallets Tanker, ja Brevene om Valg og Pengebevilling vare alt under Udfærdigelse i Erkebispens Cancelli. Men den 3 Januar 1536 blev Vincents Lunge pludselig dræbt, og Claus Bilde og Hans Reff svævede ligeledes i Livsfare. Disse to tilligemed Esge Bilde, der vistnok er ankommen senere end de

øvrige,¹⁾ sattes saa i Fængsel paa Tautra. Nils Lykke, hvem Erkebispnen en Tid havde holdt fast paa Stenviksholm, kom under gaadefulde Omstændigheder af Dage (skal være bleven røget ihjel) ved samme Tid. Skylden for Vincent's og Nils's Drab væltedes siden almindelig paa Erkebispnen selv, og dennes Frænde Christopher Throndsson skal have havt væsentlig Andel i det mindste i Vincents's Udgang af Livet. Der tales ogsaa om tumultuariske Begivenheder i Byen, Almuen skal i Skarer have indfundet sig i Byen og forlangt strenge Forholdsregler mod Rigsraaderne, og et Brev blev udstedt herom i den thrønderske Almues Navn til Indbyggerne i Bergen.

Det Visse er, at nu var Norges Rigsraad sprængt og dødt, og Erkebispnen forsøgte da at gjøre sig til hele Landets Herre for at kunne overgive det til Christiern II's Svigersøn. Han udsendte to smaa bevæbnede Hobe, den ene under Christopher Throndsson for at tage Bergenhuus, den anden under Einar Tjeld for at tage Akershuus. Begge Foretagender mislykkedes fuldstændig. Nu indlod Olaf sig i Underhandling med sine Fanger paa Tautra, forligte sig med dem i April 1536 og satte dem i Frihed, mod Forpligtelse til at holde Len og Slotte til Rigets, Erkebispens og Rigsraadets Haand og kun vælge den til Konge, som Rigsraadet vilde have. Men denne Forpligtelse fik ingen Betydning, da den, det egentlig kom an paa, Esge Bilde, holdt fast ved Christian III, og inden Udgangen af 1536 vare foruden Olaf selv Biskopperne Mogens af Hamar og Hoskold af Stavanger omtrent de Eneste, som ei erkjendte den danske Konge. Kjøbenhavns Overgivelse (29 Juli 1536) havde afgjort dennes Seir og foreløbig betaget Pfalzgreven og hans Velyndere, Keiseren og den burgundiske Regjering, Haabet om at gjøre sig til Herrer i Norden. Derpaa var efter Christian III's Statskup og dets Godkjendelse ved Herredagen i Kjøbenhavn den catholske Kirke i Danmark falden, og Norge bestemt til Undertvingelse.

Erkebiskoppens Time var derfor kommen, og der var ikke Tale for ham om at holde sig længere i Throndhjem, end Vinteren over. Saasnart Vaaren kom, maatte han vente at blive angreben. Han besluttede derfor at flygte til Nederlandene, og den burgundiske Regjering sendte ham Skibe til Reisen. For ikke at drage tomhændet afsted og

¹⁾ Han blev fangen paa Veien til Throndhjem („under Dorefeld“). Rørdam, Monumenta II. 183. Dipl. Norv. XI. No. 635.

for at kunne efterlade en liden Styrke paa Stenviksholm og det faste Holms Kloster, idet Haabet ikke ganske blev opgivet om muligt Omslag i Tingenes Stilling, lod han ved sine Fogder optage Penge, Kalke, Diske og andet Sølv i Kirker og Præstegaarde langs Kysten fra Namdalen op til Throndenes. Paa den anden Side lod Esge Bilde allerede i Marts plyndre og brænde i det nuværende Romsdals Amt, hvor det gik ud over Erkebispens Sædesvende og andre Tjenere. Herover sendte Olaf Esge et skarpt Brev.

Det var nu paa høie Tid at komme afsted, og den 1 April 1537 forlod Norges sidste Erkebiskop sit Sæde som Flygtning, efter lige før sin Bortreise at have indviet en Islænding til Biskop i Skaalholt. Ved Udreisen af Fjorden gik Christopher Throndsson, der førte den lille Flaade, i Land og plyndrede Fru Ingers Gaard Østraat. Seiladsen varede længe, endnu 19 April saaes Erkebispens Skibe udenfor Udsire. Da han naaede Nederlandene, fik han at vide, at der var sluttet Stilstand paa 3 Aar mellem Christian III og den burgundiske Regjering, og at der i denne var en Artikel, ved hvilken der var forbeholdt ham sely uantastet at kunne forlade Norge. I Nederlandene nød Olaf velvillig Modtagelse, og fik til Opholdssted anviist den samme By, Lierre i Brabant, hvor Christiern II i sin Tid havde resideret, men hans Dage her bleve kun faa, da han døde allerede 6 Febr. 1538 Klokken tolv og derpaa fik sit sidste Hvilested ved Høialteret i Domkirken i Lierre.¹⁾ Efter hans Død udspandt sig langvarige Forhandlinger om hans Efterladenskaber, idet Christian III gjorde Fordring paa en Del deraf som kongelig Eiendom og Nils Lykkes Familie vilde hævde de Klenodier, som han havde lagt Beslag paa ved dennes Fangenskab og Død og derpaa taget med sig ud af Landet. Enden blev, at Pfalzgreve Frederik kom i Besiddelse af det Hele. Men hans Archiv, der ligeledes kom i Pfalzgrevens og siden i Baierns Besiddelse, er heldigvis i vore Dage kommet tilbage til Norge og udgjør en af vort Rigsarchives bedste Skatte.

Olaf havde en Broder Gunnar, der var Kannik i Oslo 1529 og rimeligvis allerede 1525. En anden Broder Aslak nævnes undertiden i Olafs Tjeneste. I Schönings Samlinger findes en Notits om en tredie

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 1. 148.

Broder „Ridder“ Halvor, hvis Datter skulde være gift med en Adelsmand „Johan Trygge i Senjen“, men denne Efterretning er vistnok tvivlsom. I Ahnetavler tillægges der vor Erkebiskop en Søn Engelbrekt, der siges at have eiet Gaarden Dalhammer i Jemteland, og hvis Datter skal have været gift med Hans Offessøn Rød.

Allerede i Løbet af Mai 1537 havde baade Stenviksholm og Holms Kloster overgivet sig til Esge Bildes Folk, og en større Udrustning, som kort efter kom fra Danmark under Truid Ulfstand, var forsaavidt overflødig. Den romerske Kirke ogsaa i vort Land var nu falden, Throndhjems Domkirke laa i Ruin, Pilegrimsfarterne ophørte, i Erkebispegaarden residerede en verdslig Lensherre, Erkestolens og Klostrenes Gods inddroges under Kronen, og St. Olafs og St. Eysteins Skrin sendtes til Danmark og udmyntedes til Sølvpenge. Domcapitlet kom dog endnu nogle Menneskealdre til at føre et Skyggeliv, og i dets Spidse traadte 1546 en luthersk Superintendent. Hurtigt uddøde Traditionen om Erkebispernes svundne Vælde, ingen Historieskriver bevarede deres Minde, og naar man i vore Dage har søgt at fornye dette, har Billedet alene kunnet tegnes efter de sparsomme Vidnesbyrd, som Tilfældet har levnet.

NIDAROS'S HANDEL OG SKIBSFART I MIDDELALDEREN.

AF

ALEXANDER BUGGE.